DE VAKBEWEGING IN DE KRISIS

DE AS – NUMMER ELF

Tweede jaargang,nr.11
September/oktober 1974

De As verschijnt zes keer per jaar en is een gezamenlijke uitgave van RAM en Pamflet

Jaarabonnement:
ƒ 12,50
Los nummer: ƒ 1,75
Bestelling door storting op postgiro 255 38 50 tnv Pamflet, Driebergen

Redaksie-adres: RAM, Bickerstraat 2c, Rotterdam-4. Tel. 010-65 48 49
Administratie-adres: Pamflet, postbus 17, Driebergen
Redaksiekollektief: Boudewijn Chorus, Anton Constandse, Thom Holterman, Rudolf de Jong, Wim de Lobel, Arthur Mendes-Georges, Simon Radius en Hans Ramaer

Medewerkers aan dit nummer:
Joke Holdtgrefe, Leonie Kwakkelstein, Magda Sijmons

DE VAKBEWEGING IN DE KRISIS

ANTON CONSTANDSE

Bij de aanvang van het najaar was door de kwasi-liberale, maar konservatieve VVD en daarmee verwante konfessionelen een nieuw thema naarvoren gebracht: de grootste buitenparlementaire macht in de burgerlijk-demokratiese maatschappij zouden de vakverenigingen zijn geworden. Na de kerk, het leger, de banken, en de grote ondernemingen zouden nu de werknemers als georganiseerde groep elke regering zodanig onder druk zetten, dat deze steeds meer konsessies moest doen aan de kollektieve wil, de vrijheid te beperken van de direkties der kapitalistiese maatschappijen. Een vertoog van premier Den Uyl (die overigens slechts gewaagde van een soort korporatieve samenwerking van werkgevers en werknemers, ook waar het beleidsbeslissingen betrof) van 1 oktober zou deze tendens in de politiek mede tot uiting hebben gebracht. Nu is de vorm van medezeggenschap, die het personeel geniet door middel van stakingen, dreigingen daarmee, langzaamaan-akties, tenslotte ook bedrijfsbezettingen, geenszins een nieuw feit te noemen. En doordat de bourgeoisie toch over de produktiemiddelen beschikte waren deze akties, of de zonder direkte strijd verkregen kollektieve kontrakten, niet bij machte de beginselen van het kapitalisme aan te tasten. Indien

nu de reeds lang bestaande strijdvormen meer verontrusting schijnen te wekken dan voorheen, zijn daarvoor waarschijnlijk twee oorzaken: de radikalisering van grote minderheden in de vakcentrales - en de angst van de bourgeoisie voor een diepe ekonomiese depressie, die deze radikalisering nog zal versterken. De "polarisatie", in dit geval de verscherping van de klassestrijd, wordt meer gevreesd dan sinds 1945 het geval is geweest.

Een reformistiese traditie

De traditie van de vakbeweging is overwegend reformisties. Hoezeer daartegen ook revolutionaire socialisten hebben gevochten, zij konden de omwenteling die ze wensten niet versnellen. Achteraf bezien zijn daarvoor allerlei verklaringen te geven. In ons land trad kort na 1870 een recessie in, die in 1893 haar dieptepunt bereikte: een depressie met grote werkloosheid en sociale beroeringen. F. Domela Nieuwenhuis werd daardoor mede naar links gedreven. Aanvankelijk sociaal-demokraat, als zodanig gekozen tot kamerlid, van 1888 tot 1891 onvermoeid in het parlement ijverend voor hervormingen (achturendag, hogere lonen, betere arbeidsverhoudingen en sociale wetten, afgezien van zijn strijd tegen het militarisme en kolonialisme) ontdekte hij de onmacht van het parlementarisme. Zijn afwijzing daarvan was een stap op weg naar het anarchisme, dat hij omstreeks 1897 geheel zou omhelzen.
Maar het jaar 1893 was ook dat van een keerpunt in de ekonomiese konjunktuur. Er kwam meer werk, de lonen konden (zij het alleen door strijd) worden verhoogd, en de SDAP, opgericht in 1894, dus juist in het begin van een gunstiger situatie, kon zich door reformistiese aktie ontplooien, omdat deze politiek tastbare resultaten afwierp. Het NVV, dat in 1904 werd opgericht, groeide snel uit tot de krachtigste vakcentrale: radikaler dan de katholieke en calvinistiese vakbonden, die sterk werden geremd door de reactionaire invloeden van priesters en dominees, bleef zij toch binnen de bestaande orde. Dit bleek in 1914, toen overal de sociaaldemokratie patriotties en nationalisties reageerde. Het NVV stond ook grotendeels buiten de revolutionaire stromingen, die zich in 1917 en 1918 in Rusland en Midden-Europa openbaarden. En toen in november 1918 Troelstra zich een ogenblik liet meeslepen door de (weldra zo teleurstellende) Duitse omwenteling, genoot hij daarbij weinig steun van de "bonzen" der vakbeweging. Deze hebben daarna de kontrole over de bonden van werknemers niet verloren. De katastrofale depressie van 1929 en de jaren na dertig heeft (door de overwinningen van het fascisme in Midden-Europa) eerder de konservatieve bourgeoisie versterkt dan een radikaal proletariaat. En na de oorlog vermocht het atlantiese kapitalisme, dat een groot deel van de wereld kon eksploiteren, zovele materiele verlangens van werknemers te bevredigen dat deze ophielden zich te gedragen als een traditioneel proletariaat. Die periode van "verburgelijking" is nog niet voorbij. In de Verenigde Staten heeft ze geleid tot

een politiek-reactionaire ideologie van de grootste vakcentrale. In het algemeen werden de vakbonden, verenigd in het IVVV, bolwerken van het anti-kommunisme, waarbij vrees voor de Sowjet-Unie en angst voor een dratiese vorm van socialisme om de voorrang streden.

Het anarcho-syndicalisme

Nu was in Nederland in 1893 als eerste vakcentrale het NAS (Nationaal Arbeids-Secretariaat) opgericht, dat later weigerde vereenzelvigd te worden met enige politieke partij, dus ook niet met de SDAP. Geleidelijk gingen in het NAS de denkbeelden overheersen, die omstreeks 1900 ook in de Spaanse federaties en in de Franse confederaties (CGT) waren aanvaard. Voorop stond het standpunt van de klassestrijd, de konfrontatie tussen arbeiders en patroons, welke strijd allereerst in de bedrijven gevoerd moest worden. Dus door "direkte aktie": staking, eventuele sabotage, beperking van de prestatie, het "nemen" van de achturendag, het zelf invoeren van bedrijfsveiligheid. De algemene werkstaking gold als uiteindelijk beslissend politiek wapen, waarmee zo mogelijk een revolutie kon worden in geluid. Het zou echter reeds hoogst bevredigend zijn, als aldus een reaktionaire regering ten val kon worden gebracht, een oorlog kon worden voorkomen, klassenwetten konden worden verhinderd. Bovendien speelde in de ideologie ook het verantwoordelijk produceren een rol; de weigering bijvoorbeeld om wapens te maken. En bij het transport de onwil, een staking te breken. Men moest de aanvoer verhinderen van onderkruipers, of van ontbrekende goederen. De solidariteitsakties vormden in het programma van de anarcho-syndicalisten een belangrijk hoofdstuk.
Ook wanneer er dus nog sprake was van een stormloop op het systeem zelf, en het slechts ging om hervormingen binnen het kapitalisme, moest de klassestrijd daartoe konsekwent worden gevoerd, Vandaar dat tijdens de eerste wereldoorlog, toen de afkeer van het militarisme en van een onrechtvaardige distributie van levensmiddelen in het "neutrale" Nederland de tegenstellingen verscherpten, het NAS sterk groeide, tot vijftig duizend leden. Dat aantal daalde echter omstreeks 1923 tot twintig duizend, verdeeld over twee organisaties na een betreurenswaardige splitsing. De anarcho-syndikalistiese fraktie scheidde zich af, toen een meerderheid het marxisme bleek te hebben aanvaard. Dit was gebeurd onder invloed van de Russiese revolutie en de daarin zegevierende bolsjewiki. De marxistiese vleugel zette dus het NAS voort (onder Henk Sneevliet) de syndikalisten het NSV (onder Lansink Jr.).
Nu kon echter ook het Nederlandse syndikalisme niet ontkomen aan de invloed van het zich sterk ontwikkelde reformisme. Een oorzaak daarvan was het moeten aanvaarden van staatsuitkeringen voor zieken, werklozen, bejaarden enz. door een systeem van verzekeringen, waarbij ook de vakbonden werden betrokken. (Bijvoorbeeld bij de uitkering van werklo-

zensteun). Sociale wetten konden niet worden afgewezen. Een ernstige zwakheid was natuurlijk ook het bestaan van verschillende uiteenlopende vakbonden in één enkel bedrijf, zodat deze vakbonden zich niet konden ontplooien als bedrijfsorganisaties. Nu wordt het ideaal, om in zulke bedrijfsbonden het hele personeel op te nemen, uitgedrukt door het OVB (Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties) maar het heeft intussen ook veld gewonnen in de traditionele vakbonden. Er bestaat een veel groter belangstelling voor de bezetting van de bedrijven, sinds 1918 gepropageerd door sociaal-anarchisten en raden-kommunisten. De raden van arbeiders, boeren en soldaten, ontstaan in 1917 in Rusland, en later verworden tot organen van de bolsjewistiese partij, hebben voor de idee van bedrijfsraden inspirerend gewerkt. De organisatie in vakgroepen verijdelde in NAS en NSV echter het mobiliseren van de arbeidersklasse als geheel in een onderneming.

Lange tijd hebben vele anarcho-socialisten en radenkommunisten (tot 1933!) nog gehoopt op een derde en grondige Europese sociale revolutie, na die van Rusland en van Duitsland. Zij zagen terecht in de vakbonden geen geschikte organen voor zulk een omwenteling. Dit nam niet weg dat de essentiële teorie van het anarcho-syndikalisme niet gebonden was aan zulke vakorganisaties. Maar de Tweede Wereldoorlog maakte aan NAS en NSV een einde. En afgezien van het feit dat in het OVB (met slechts twaalf duizend leden) veel van de genoemde principes voortleven, en de bedrijfsbezetting van 1968 in Frankrijk oude teorieën weer op de voorgrond brachten, hebben de reformistiese vakbonden het terrein veroverd, waarop de direkte konfrontatie van werkgevers en werknemers kan plaats vinden. Maar dit was in overeenstemming met de positie der overheersende reformistiese arbeidersbeweging van de atlantiese wereld. Van deze werkelijkheid zal men moeten uitgaan, niet van een afwezige revolutionaire situatie, als men zich afvraagt wat de vakorganisaties nu, ondanks alles, zouden kunnen doen voor de idee van het socialisme.

Het bedrijf behoort aan de arbeiders

Er is de laatste jaren, vooral in het NVV, een tendens merkbaar om openlijk het socialisme als einddoel te aanvaarden. Dit was voorheen geenszins het geval. De vakbond legde de nadruk op de behartiging van belangen van de leden, en op een (burgerlijke) demokratie, die zulk een behartiging mogelijk zou maken: die dus geen stakingsverbod of beperking van de mogelijkheden tot organisatie zou kennen. Als er intussen een kentering valt te bespeuren - zij het waarschijnlijk bij een minderheid - dan is dit niet te wijten aan krises, die nog komen moeten. Maar de schaduwzijden van "free enterprise", van het liberale kapitalisme dat de vrijheid gebruikt om multinationale en feitelijk feodale monstermachten te vormen, is duidelijk gebleken. De ongrijpbare eigenaren van een onderneming kunnen die sluiten, omdat de wijdvertakte andere filialen wel aan de

behoefte (aan winstgevende produkten) kunnen voldoen. Er is geen Nederlandse bourgeoisie meer, die men uit patriottisme zou moeten ontzien, of die uit nationale solidariteit geacht zou worden, bepaalde konsessies te doen aan landgenoten. Het willekeurig opheffen van ondernemingen, en het duistere scheppen van andere bedrijven ontsnapt aan elke kontrole. Het protest daartegen is nu duidelijker gemotiveerd: "Dit bedrijf is niet van jullie, maar van ons!" De feitelijk symboliese bezettingen in Breda en Helmond, en die in het buitenland (het Franse Lip, maar daarvóór de uitgebreide beslagleggingen van 1968) hebben deze tendens geïllustreerd.

Ze komt nog het best tot uiting bij de Industriebond van het NVV. Toen deze in oktober 1971 werd opgericht als konsentratie van een aantal bonden, werden de statuten van het NVV te vaag gevonden en "te weinig antikapitalisties". Geëist werd daarin slechts een demokratie, waarin de vrijheid van onderhandelen zou zijn gewaarborgd, om de belangen van de werknemers te behartigen. Inderdaad een bescheiden wens. Er kwam toen een motie aan de orde van de afdeling Stiens, waarin "het recht van de werknemer op zeggenschap" en "zijn plicht tot het dragen van medeverantwoordelijkheid" werden onderstreept. "De bond - zo luidde het voorstel - acht hiertoe een planmatige ordening van het gehele bedrijfsleven onmisbaar. Indien het belang van de werknemer dit eist, dient de beschikkingsmacht, alsmede het eigendom der produktiemiddelen in handen der gemeenschap te worden gelegd". Dit voorstel werd niet aanvaard, om afwijking van de NVV-statuten te

voorkomen. Maar wel werd aan het bestuur opgedragen "om binnen het NVV een gesprek te beginnen over eventuele wijziging van de grondslag, richtsnoer en doelstellingen, in de geest van wat in het amendement-Stiens was gesteld". Waarschijnlijk is voor deze evolutie nog een andere dan genoemde faktor van betekenis geweest: de kontakten met Joegoslavië, de bestudering van het zelfbestuur van gesocialiseerde ondernemingen. De term zelfbestuur begon ingang te vinden. In het programma van Gotha van 1875 werd daaronder de mogelijkheid verstaan, dat arbeiders zelf ondernemingen zouden beheren. En daarbij werd de bekende formule uit de Eerste Internationale (onder de invloed van aanhangers van Proudhon en Bakoenin) gebezigd, dat de werkers verenigd zouden moeten zijn in "vrije en gelijke associaties". Men weet dat in de Nederlandse vrij-socialistiese kringen zogenaamde "produktieve associaties" zijn gesticht van kleine omvang, die binnen het kapitalisme socialistiese sektoren wilden zijn. Dit is mislukt omdat deze bedrijven zich niet aan het kapitalistiese miljeu konden onttrekken, al zijn er een aantal succesrijk geweest voor het scheppen van betere onderlinge verhoudingen tussen de werkers. Maar als men nu weer gaat denken aan zelfbeheer dan is het logies, dat dit zou moeten worden verwezenlijkt binnen een socialistiese maatschappij.
Ten derde was daar het geschil over de verdeling van het inkomen. In de klassieke burgerlijke demokratie wordt aan de bourgeoisie de vrijheid gelaten, een nationaal inkomen te kweken op bais van de geaccumuleerde eigendom, van sociaal bezit tot privé-bezit geworden. De verdeling van dit nationale inkomen kon wel door aktie van vakbonden en sociale wetten worden beïnvloed, maar berustte tenslotte bij degenen die het kapitaal in handen hadden. Het verzet daartegen, de pogingen tot nivellering van de lonen en salarissen, tot het voorkomen van luxe en verspilling ten gunste van een kleine minderheid, dit verzet moest wel de struktuur van de samenleving centraal stellen.
Afgezien van de afkeer van de internationale oligarchie; het Joegoslaviese zelfbeheer; de wens tot nivellering der lonen, werkte nog een vierde faktor in meer socialistiese richting. De wettelijke bedrijfsorganisaties zijn instrumenten gebleken van de direktie, ten bate van het winstmaken van het bedrijf. In feite vertegenwoordigen zij een korporatieve gedachte, die van verzoening tussen patroons en arbeiders op basis van de privé-eigendom. Overigens een "nieuwe orde" waarmeer het fascisme graag schermde om de arbeiders aan de lijn te houden. Daartegenover kwam de idee op om van deze bedrijfsorganisatie een personeelsraad te maken, openhartig gezegd een klasseapparaat. In een brochure van de Industriebond Gedachten over de maatschappij van morgen (sept. 1973) leest men dienaangaande:" Onze bedrijfsleden-groepen zullen moeten trachten, door het optreden van hun kaderleden de personeelsvertegenwoordiging zodanig van karakter te laten veranderen, dat ze niet langer gebruikt kan worden als harmoniesymbool." Zo'n

personeelsraad zou dan "de groei van het machtsbewustzijn en het maatschappelijk inzicht" moeten bevorderen.

Een inspirerende maatschappij-visie

Er is in de genoemde brochure (die gevolgd wordt door nieuwe publicaties en door een konferentie over de "ideologie") een duidelijke verooordeling van de kapitalistiese struktuur. We citeren: "De beheerders van de grote bedrijven bepalen grotendeels de toekomst van de samenleving en hebben méér macht dan de gekozen volksvertegenwoordiging" ... "De werknemers in de bedrijven hebben niets te zeggen over de doelstelling van hun werk, de verdeling van hun arbeidsresultaat, maar evenmin over de manier van werken of over de keuze van de leiding" ... "Vormen van zogenaamde medezeggenschap veranderen niets fundamenteels aan de gang van zaken, omdat de winst het alles zaligmakende doel blijft". Daartegenover wordt gepleit voor een "inspirerende maatschappij-visie, een toekomstbeeld van waaruit wij werken en dat het geloof wekt dat het anders kan en daarom anders moet. "En tenslotte: Onze bond streeft naar een samenleving, waarin de zeggenschap van de gemeenschap over zijn eigen produktie-apparaat, en van de werknemers over de bijdrage van hun eigen bedrijf aan de samenleving, zo goed mogelijk tot gelding kan komen". Dit is nu een socialistiese formule.
Nu is het duidelijk dat het bolsjewistiese kommunisme (zoals men het ten onrechte noemt) weinig aantrekkelijk is. Het heeft inderdaad de grondslagen gelegd voor een Welfare State (verzorgingsstaat) zonder privé-eigendom van de produktiemiddelen. Maar de autoritaire partijstaat, de burokratie, de technokratie, het gebrek aan persoonlijke vrijheden werpt vele schaduwen over het leven der volken in zulke systemen. Histories bezien zijn ze in Rusland en China, Cuba en Vietnam, veelal ook in Oost-Europa, een stap vooruit uit semi-feodale, oligarchiese, militaristiese verhoudingen, met weinig sociale verantwoordelijkheid. Maar de historiese achtergronden in West-Europa zijn nu eenmaal andere, en men kan zich ook moeilijk voorstellen dat hier een vorm van socialisme identiek zou zijn aan het Oosteuropese model. In het vrijheidlievende socialisme van Proudhon, Bakoenin, Kropotkin, Domela Nieuwenhuis vinden voorstanders van zelfbeheer, rechten van minderheden, federalisatie, eigen verantwoordelijkheid binnen een stelsel van wederkerig hulpbetoon enz. vele elementen, gedachten, idealen, die de moeite waard zijn voor het leven in het algemeen. Het oorspronkelijke syndikalisme nu heeft zijn beste doeltreffenheid en waarde getoond in Spanje, juist ten tijde van de burgeroorlog, toen gebondenheid aan de gemeenschappelijke strijd even nodig was als de verdediging van een zo groot mogelijke vrijheid. Dit syndicalisme is, wat de toekomstvisie aangaat, geïnspireerd door het anarcho-syndicalisme.
Men moet aanvaarden dat de reformistiese aktie voor zo goed mogelijke arbeidsverhoudingen en leefgewoonten binnen de kapitalistiese maatschappij voortgaat. Dat daarbij de staatsdiensten

voor sociale verzekeringen en uitkeringen (wel te onderscheiden de militaire, autoritaire en juridiese funkties) de staat dus,die inkomen verzamelt en weer distribueert, onmisbaar is totdat een geheel nieuwe ordening mogelijk zou zijn. Daarin zouden dan ook de organisaties van het onderwijs, waterstaat, PTT en dergelijke diensten een andere plaats en funktie vinden.
Er is echter geen revolutionaire situatie aanwezig, en de vraag is allereerst, wat er binnen deze verhoudingen gedaan zou kunnen worden om de weg aan te wijzen naar een vrijheidlievend socialisme. Histories is trouwens aangetoond dat een revolutie geen sprong is van de ene wereld in een reeds voorhandene andere wereld, maar - na de omwenteling van de machtsverhoudingen - een evolutie, waardoor een nieuwe samenleving uit de oude kan voortkomen.

De weg uit het kapitalisme

In de genoemde beschouwingen nu zijn reeds enige wegen naar een socialistiese samenleving aangeduid: de vorming van personeelsraden: zeggenschap over beheer en inrichting van een bedrijf, zonder dat zulk een "participatie" de vorm krijgt van collaboratie met de bezitters; invloed op de verdeling van het inkomen uit de onderneming, dus ook op het besteden van winsten; kontrole op hetgeen er wordt geproduceerd. Op konferenties van de laatste tijd zijn nu nog enige andere suggesties gedaan. Als de werknemers uitgaan van de stelling, dat het bedrijf toebehoort aan de gemeenschap, vertegenwoordigd door het personeel, moeten de personeelsraden federatief en internationaal (het eerst in de "multinationals") verenigd zijn, om akties te coördineren en solidariteit in de praktijk te brengen. Nog meer: de winsten behoren toe aan de gemeenschap, en moeten eveneens onder kontrole komen van de personeelsraad. Voorzover ze weer in de onderneming worden geïnvesteerd zijn zij een "sociaal fonds". Bij verkoop (of fusering) van een bedrijf behoort het personeel op te treden als eerste eiser, desnoods door middel van een bezetting, als het gaat om de bestemming van de koopsom. Thans gaan deze miljoenen naar de aandeelhouders, en worden er direkteuren mee afgekocht. Maar zij hebben de onderneming niet wezenlijk opgebouwd, wel de werknemers, onder wie natuurlijk ook de technici en administrateurs gerekend moeten worden. Er zijn enige schaarse gevallen geweest, dat bij verkoop van een bedrijf ook het personeel een deel van de koopsom kreeg, maar dan op zeer bescheiden schaal. En hoewel deze procedure nog niets verandert aan het maatschappelijke bestel, kan ze wel een gevolg zijn van gewijzigde machtsverhoudingen, en oorzaak van grondiger veranderingen in de toekomst.
Aan het einde van zulk een denkbaar proces staat natuurlijk de socialisatie. Zolang de staat nog min of meer traditionaal overeind blijft, valt deze socialisatie samen met nationalisatie. Dan echter behoort er te worden geijverd voor een federale struktuur van deze staat, een zo groot mogelijke autonomie van provincies en gemeenten, van ondernemingen en bedrijven, dus

voor zelfbeheer. Waarbij dan het belang van de konsumenten even zwaar behoort te wegen als dat van de producenten. Terloops gezegd zal de uitbreiding van gratis diensten en kollektieve voorzieningen (gemeenschappelijk betaald) zowel de vrijheid als de bestaanszekerheid vergroten. (Wat een "toekomstvisie" aangaat verwijs ik naar mijn boek van 1938, herdrukt door Pamflet, getiteld Grondslagen van het anarchisme. Misschien een utopie, maar wel een mogelijk ideaal en een leidraad voor de grondbeginselen van het handelen!)

Er is natuurlijk een groot gevaar voorhanden, en daaraan is in Chili Allende te gronde gegaan: het gevaar dat de kontra-revolutie ingrijpt, voordat de evolutie naar een vorm van socialisme op gang is gekomen. Het fascisme loert overal, in elke burgerlijke demokratie, en zal zeker trachten de klok terug te zetten als het systeem gevaar loopt. Niet de demokratiese instellingen of het parlement kunnen dat gevaar keren, veel eerder de arbeiders die over de transportmiddelen beschikken en overgaan tot bezetting van de bedrijven. Het is moeilijk om van te voren de idee te verwerkelijken (die in Spanje door de anarcho-syndicalisten is toegepast) om door een militie, de bewapening van de arbeiders, hun ekonomies-politieke macht te verdedigen. In ons land zijn de voorwaarden daarvoor thans niet aanwezig. Wel is het doenlijk een zo nauw mogelijke samenwerking te organiseren tussen de vakbond van dienstplichtige militairen en de andere vakverenigingen, om samen een fascistiese staatsgreep te verijdelen of ongedaan te maken. Men denke over dit probleem niet te licht: het fascisme is dichter bij ons dan men meent.

De komende krisis

Het is denkbaar dat deze beschouwing over de mogelijkheid van de verwezenlijking van een vrijheidlievendsocialisme (met een lange fase van evolutie in staat en maatschappij) de indruk wekt van een illusie. Zou het fascisme zegevieren, dan is er misschien geen andere weg dan die van het revolutionaire geweld, om het weer af te schudden ... tenzij Portugal en Griekenland op de duur andere mogelijkheden kunnen tonen. Maar blijft het fascisme uit: zijn er dan wel genoeg impulsen en inspiraties, is er wel een noodzaak, om een weg naar het socialisme te kiezen? Is de verburgelijking niet veel te ver

voortgeschreden, om het kapitalisme in gevaar te brengen? Toch berust een socialistiese overpeinzing niet op donquichotterie. We zijn uitgegaan van de realiteit,dat er geen revolutionaire situatie aanwezig is. Maar ook van de overweging dat de bestaande verhoudingen groeiende onrust wekken, gebrek aan vertrouwen in de toekomst. En dat dus een ander toekomstbeeld inspirerend kan werken. De machtsvorming van de werkers is aan de orde gesteld in de vakbonden; wij mogen ons steentje bijdragen aan de problematiek daarvan, maar ook aan de beeldvorming van een andere maatschappij. Wij zijn overtuigd dat allerlei elementen daarvan bruikbaar zijn als leidraad voor overdenkingen en besluiten van arbeiders in de bedrijven.

En wat de noodzaak aangaat om aandacht te schenken aan de mogelijkheid van een socialistiese samenleving: de komende krises zullen de huidige maatschappij zodanig schokken, dat emn zich wel op dit probleem moet bezinnen. We denken nu maar niet aan een oorlog met kernwapens: niemand is in staat te overwegen, wat er daarna te doen zou zijn. Maar zeer werkelijk zijn "kleinere" oorlogen (met de verschrikkingen van Vietnam) om de grondstoffen, zoals de petroleum. Komt dan de Derde Wereld méér in beweging dan thans al het geval is, ontstaan er meer haarden van revolutie in de verpauperde landen, die de achterbuurten zijn van het welvarende Westen, dan wordt de kapitalistiese struktuur ernstig aangetast. Het verlies van grondstoffenbronnen, afzetgebieden en kapitalen zal in elk land voelbaar worden. Want de vraag rijst dan wie deze verliezen zullen betalen, of wie de oorlogen zullen bekostigen om het atlantiese imperialisme op de been te houden.

Ten tweede (en gedeeltelijk los daarvan) staat de ekonomiese depressie, de krisis die sinds 1971 voortvreet en die haar dieptepunt nog geenszins heeft bereikt, Zoals in 1929 zal deze depressie zich hier later manifesteren dan in de Verenigde Staten. Maar de faillisementen, de opheffingen van bedrijven, de werkloosheid, en alle andere verschijnselen van zo'n dalende konjunktuur stellen nog dringender het probleem, wie de kosten daarvan zullen betalen. Ook als dan nu nog niet algemeen het besef doordringt dat deze vorm van civilisatie onhoudbaar begint te worden - ook als de radikale aantasting van de privé-eigendom van produktiemiddelen nog niet volgt - ook als het systeem nog niet direkt verantwoordelijk wordt gesteld voor alle maatschappelijke wanorde - dan zal er toch een zodanige verscherping ontstaan in de verhouding tussen werknemers en werkgevers, dat de vakbonden daardoor niet onberoerd blijven. Ze zullen nog meer dan thans reeds het geval is aandacht moeten schenken aan het falen van de sociale struktuur en aan de noodzakelijke overgang van deze naar een andere samenleving, van een kapitalistiese naar een socialistiese maatschappij, aandacht aan de ekonomiese machtsvorming als basis van de politieke strijd. En op die weg zullen zij niet weinige grondgedachten ontmoeten van het anarcho-syndicalisme.

EEN VALKUIL VOOR DE VAKBEWEGING

THOM HOLTERMAN

"Wij wijzen alle geprivili-geerde, gepatenteerde offi-ciële en legale wetgeving, autoriteit en beïnvloeding af, zelfs als het uit het algemeen kiesrecht is voortgekomen. Wij zijn ervan overtuigd dat zij steeds uitsluitend ten dienste van een dominerende en uitbui-tende minderheid staan, en uitsluitend tegen de belan-gen van de grote, geknech-te meerderheid worden aange-wend." Dit zegt Bakoenin (door mij vrij vertaald) in zijn 'Gott und Staat' (Rohwolt bundel). Bakoenin is ervan 'overtuigd'. Aan de hand van wat de burgerlijke rechtssociolo-gie in Duitsland, met Luhmann als voorman, aan inzichten ver-schaft, wil ik laten zien dat Bakoenin er kennelijk niet ver naast zit. Het woord 'burgerlijk' gebruik ik als 'niet-marxis-ties'.

SOCIAALDEMOKRATEN

Luhmann bestudeert de 'Legitimation durch Verfaheren' (titel van zijn boek; Luchterhand, band 66), wat ik vertaal met het 'Aanvaardbaar maken door procedures'. Luhmann geeft met zijn analyse een beschrijving van wat Bakoenin met zoveel afgrijzen vervuld, en waarvoor Sorel waarschuwde (zie zijn 'Reflexions on violence'): "Het grootste gevaar, dat het syndikalisme bedreigt, is, dat het probeert de demokratie te imiteren; het zou beter zijn als het voorlopig tevreden bleef met zwakke en chaotiese organisaties, dan dat het zou vallen onder de heer-schappij van de vakbeweging, die de politieke vormen van de middenklasse kopieert".
In zekere zin is er een paralel te trekken tussen de studie van Luhmann en die van Agnoli in zijn 'De transformatie van de demokratie'. Agnoli, als Marxist, heeft in de burgerlijk-weten-schappelijke wereld nauwelijks gezag (ten onrechte). Hij geeft weer waarop de demokratie door het parlementarisme zal uitlo-pen. Luhmann beschrijft de 'regels' volgens welke het spel der transformatie wordt gespeeld. Door alleen een'beschrijving' te geven van de regels van het spel begeeft hij zich niet op het normatieve vlak, althans zo heet het. Dat dit niet op-gaat, m.a.w. dat wij altijd normatief bezig zijn, is een pro-bleem dat hier niet aan de orde is.
Het is interressant om te zien hoe de burgerlijke (rechts)we-tenschap de regels beschrijft van het spel, en hoe de sociaal-demokraten reeds vroeg in de kuil tuimelde, die het grootka-pitaal had gegraven. Luhmann's analyse is vooral gericht op het rechtsbedrijf, de verkiezingen en wetgeving, en het be-slissingsproces bij het openbaar bestuur. De inzichten van

deze analyse kunnen zonder meer op de vakbeweging en haar positie in de huidige publiekrechterlijke organen worden geënt. Om die inzichten toegankelijk te maken, zal ik eerst een samenvatting geven van de kern van Luhmann's betoog.
Daarna schets ik het histories verloop van het korporatieve denken in de SDAP en het NVV, om dit een plaats te geven in de publiekrechterlijke bedrijfsorganisaties (P.B.O./S.E.R).

STRUKTUREEL

Voor het begrijpen van Luhmann moet men even wennen aan zijn terminologie. Kernwoorden zijn ondermeer 'reduktie' van 'kompleksiteit', 'legitimatie', 'selektie', 'absorptie', 'procedures' (Verfahren), 'intersubjektiviteit'. Die woorden komen in een bepaalde volgorde te staan, zodat er een zeker betoog mee te voorschijn komt. Het betoog loopt als volgt.
Luhmann vraagt zich af, hoe het toch komt dát we aanvaarden, wát we aanvaarden (bepaalde beslissingsvoorwaarden, en beslissingen). Hij beschrijft dus een proces. Vandaar dat ik 'legitimation' vertaal met'aanvaardbaar maken'. Een proces veronderstelt een zekere struktuur, die zelf weer een zeker systeem veronderstelt. Procedures maken die struktuur bruikbaar. De oneindige kompleksiteit van onze wereld (Umwelt) kan ermee 'vereenvoudigd' worden. Luhmann zegt over die vereenvoudiging dat procedures struktureel zo georganiseerd zijn, dat zij het handelen niet zozeer vastleggen, maar wel in een zeker funktioneel perspektief brengen. De aanvaarding wordt in de procedure 'gegeneraliseerd' (gaat als algemeen gelden), wat stabiliteit in de verhoudingen van de in-een-proceduregewikkelde partijen brengt. Op deze manier vindt een uitzuivering van geschilpunten plaats. Het proces dat hier wordt geschilderd, kent een ieder van ons wel.
Je bent in diskussie met iemand. Je spreekt af dat bepaalde zaken vaststaan (dit is de 'uitzuivering' of wel de 'reduktie van kompleksiteit'). Nu dreigt de beslissing (welk 'logies' juist is) en die aanvaardt de ander niet. Deze komt bijv. terug op eerdere, als vaststaand aangenomen, zaken. Hij doorbreekt de in de procedure ontstane stabiliteit. Verontwaardigd roepen we dan: nou moet je dáár niet op terugkomen, of, dat had je eerder moeten zeggen.
Dat we dit uitroepen komt, aldus Luhmann, omdat we ervaren dat de werkzaamheid van de 'reduktie van kompleksiteit', door de opbouw van de struktuur waarin de diskussie (de procedure, het Verfahren) plaatsvindt, wordt doorbroken ('gefrustreerd'). De vervulling van die werkzaamheid betekent nl. een generalisering van de gedragsverwachtingen. Immers eenmaal zover met de diskussie gevorderd, verwacht je niet dat de tegenspeler terugkomt op eerder gedane uitspraken, aanvaarde beslissingen of beslissingsvoorwaarden. M.a.w. het vaarwater waarin de vakbeweging zich heeft laten manouvreren, leent zich niet voor 'revolutie' (in socialistiese zin), omdat de tegenspeler (het grootkapitaal) niet uit is op revolutie (hooguit contra-)
Opzet van de legitimatie van beslissingen geschiedt dan ook

in de grond om een effektief, zo mogelijk storingsvrij, leren in het sociale systeem, zegt Luhmann. Hij, de burgerlijke wetenschapper, legt uiteraard geen verband, wat een marxistiese wetenschapper wel zou doen, tussen de 'ideële' bovenbouw van de maatschappij en haar ekonomiese basis. Bakoenin doet dit wel, evenals Sorel, zo blijkt uit de openingscitaten van dit artikel. Op zichzelf hoeft dit verzuim van de burgerlijke wetenschap ons niet te storen; immers niemand houdt ons tegen het zelf dan maar te doen.

PARTIKULIER EIGENDOM

De relatie die ik zodadelijk aan de hand van hedendaagse wettelijke konstrukties als de S.E.R. wil tonen, maakt het noodzakelijk eerst iets over de ontwikkeling in de SDAP en het NVV te zeggen.
Eens, heel lang geleden, was het allemaal om het socialisme begonnen. Maar al spoedig kwam Domela Nieuwenhuis tegenover Troelstra te staan. De eerste verklaarde zich vóór revolutionair-optreden ter bereiking van het socialisme, de ander wilde liever een evolutionaire weg volgen.
Domela was, evenals Bakoenin, ervan overtuigd 'ingepakt' te worden wanneer hij het socialisme langs evolutionaire weg zou trachten te verwezenlijken. Troelstra had meer gevoel voor het heersende sociale klimaat waarop de legitimiteit berust. In dit klimaat geldt dat de erkenning van verbindende beslissingen zich als vanzelfsprekend institutionaliseert, zo leert Luhmann. Troelstra kon daarom wél in het parlement geloven en Domela niet. De laatste wist toen wat Luhmann nu 'wetenschappelijk' naar voren brengt: het kiesrecht is in eerste instantie een proces om tot absorptie (opslokking) van konflikten en protesten te komen. Het kiesrecht biedt dan ook een gelegenheid om de ontevredenheid uit te drukken, zónder gevaar voor de struktuur, aldus de nietmarxistiese Luhmann.
Troelstra 'gelooft' in het legitimerende van de procedure. Hij verleidt zichzelf, en verraadt (te goeder trouw) daarmee de revolutie, door in 1907 de nota te schrijven 'Het politieke systeem der sociaaldemokratie'. Dan nog gaat het om het socialisme (doel), en 'socialisatie' is zijn middel. Afgezien van andere publikaties verschijnt in 1921 het 'Socialisatierapport' (van de SDAP en het NVV) en in 1923 het rapport 'Bedrijfsorganisatie en medezeggenschap'. In dit laatste rapport wordt de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie een middel om tot socialisme te komen. De socialisatie was zelf echter een middel om tot socialisme te komen. We zien hier dat socialisatie van middel tot doel wordt, en zo schuift het socialisme als doel van de SDAP/NVV weg. De middelen zijn doelen geworden. Een hoogtepunt in dit verband is het in de Tweede Kamer aangenomen amendement-Troelstra (grondwetswijziging 1922), waardoor het huidige art. 87 in de grondwet kwam. Dit artikel verplicht dat vaste kolleges van advies en

bijstand aan de regering bij wet moeten geschieden. Die wet moet tevens regelen geven m.b.t. de inhoud van de benoeming, samenstelling, werkwijze en bevoegdheid van de kolleges.
Dit grondwetsartikel heeft echter niet voorkomen dat advieskolleges inzake 'kernenergie' voor een groot deel bemand worden met vertegenwoordigers uit de groot-industrie (denk aan de nasleep van de Kalkarheffing). De strijd om de tot doel geworden 'middelen' is een afgeleide strijd geworden, waarvoor de sociaaldemokraten in 'procedures' zelf het pad hebben geeffend. Niets blijft over van het oorspronkelijke doel, wat uit het rapport over de bedrijfsorganisatie blijkt.
Dit rapport van de SDAP en het NVV gaat ervanuit dat de eigendom moet blijven waar zij 'thans' (toen, maar nu nog) is: bij de partikuliere ondernemers/kapitalisten. De hele aktiviteit heeft geresulteerd in een publiekrechterlijke wetgeving - met de bekroning in 1950- waarin de 'erkende' vakbeweging participeert. Door procedures te aanvaarden, wat wil zeggen: door bereid te zijn het revolutionaire pad te verlaten, kon de erkende socialistiese beweging de teugels van de legitimerende werking van die procedures worden aangezet.

PARITAIR

Met nadruk zeg ik 'erkende'. Zoals wellicht bekend is het oprichten van vakverenigingen in Nederland vrij; de waarborgen liggen daarvoor in de grondwet en in de wet op de verenigingen en vergaderingen. Om als vakvereniging te kunnen funktioneren is het meer dan wenselijk dat de vereniging 'rechtspersoonlijkheid' bezit. Ook de erkenning als vereniging hoeft niet op al te veel moeilijkheden te stuiten. Maar het betekent natuurlijk wel wat, als je bereid bent de 'procedures' te volgen. Je reduceert niet alleen voor je zelf, maar óók voor de tegenspeler, de kompleksiteit!
Het ontbreken van noemenswaardige overheidsbemoeienis bij de oprichting en inrichting van de vakvereniging betekent niet, dat de overheid alle vakorganisaties gelijk stelt voor het meespelen in de sociaal-ekonomiese besturing van Nederland. De centrale overheid heeft voor het effektief zijn van vakverenigingen zo haar eigen maatstaven. In het publiekrechterlijke sfeertje is 'erkend' een ander begrip dan in de sfeer van het verenigingsrecht ('erkenning'). Het eerste 'erkend' betekent: de centrale overheid vindt die en die vakbeweging 'representatief', en het is de minister die dit verklaart. Zo blijkt op dit moment ruwweg 40% van de onzelfstandige beroepsbevolking georganiseerd te zijn, waarvan 80% is aangesloten bij de 'erkende' bonden. Tel daarbij op de paritaire samenstelling (in vertegenwoordigende lichamen zitten dan evenveel werknemers- als werkgeversvertegenwoordigers) van de publiekrechterlijke organen waarin de vakbeweging participeert, en je hebt een pracht van een handvat om aan te tonen dat het 'domme getal van de-helft-plus-een' niet regeert! Door procedures heeft de socialistiese bewe-

ging zich uit laten zuiveren.De legitimatie door procedures heeft uitsluitend tendienste gestaan van een nog steeds uitbuitende minderheid. Zij kán blijven uitbuiten, zij kan blijven kapitaliseren (Marx), zij kan blijven stelen (Proudhon), volstrekt legaal omdat zij zich houdt aan de spelregels).

INTERSUBJEKTIEF

Zij kán blijven doorgaan omdat ook de vakbeweging (de gehele sociaaldemokratie) zich aan de regels houdt. De vakbeweging en ook de socialistiese partij is vergeten dat de 'bovenbouw' in eerste instantie door zijn 'basis' is bepaald. Door uit te gaan van de partikuliere eigendom van de produktiemiddelen (voor de SDAP en het NVV reeds sinds de beginjaren twintig) heeft zij de strukturen aanvaard, die passen bij het kapitalistiese systeem. De organen die in het leven worden geroepen kunnen niet anders dan gericht zijn op het behoud van dat systeem. Het doel van dit al: door van naar van te voren vastgestelde regels verlopende procedures te handelen., de gereduceerde kompleksiteit intersubjektief overdraagbaar maken, (Luhmann). Intersubjektiviteit is die 'waarheid' die door de spelpartners als waarheid wordt erkend;'waarheid' hier dus als aktiviteit (erkennen) niet als geloof.
Het vaststellen van de procedures vindt echter in een ongelijke (nl. kapitalistiese) situatie plaats. Maar heb je eenmaal A gezegd (wat de vakbeweging deed), dan moet je ook B zeggen, zo heet het in de volksmond. Het van A naar B gaan verlangt intersubjektief overdraagbare procedures. De kapitalist (vanaf de middenklasse) 'verstaat' de socialist én andersom, zoals ik tijdens programmadebatten in de gemeente Dordrecht mocht ervaren, waar bleek dat tussen de

wensen van de PvdA en VVD uitsluitend overeenstemming was. Als revolutionair-socialist, zoals Bakoenin toen en Domela later wéét je dat er dan iets mis is; als evolutionair-socialist dénk je dat je op winst staat. Om een lang verhaal kort te maken: achteraf blijkt dat je bent 'ingekapseld'. Een ieder weet nu tenminste hoe dat gaat.

BESLUIT

Onnodig lijkt het hier de aandacht te vestigen op het feit dat 'het waarmaken door procedures' zich niet tot de burgerlijke maatschappijen beperkt. De hedendaagse anarchist Bookchin heeft overtuigend aangetoond (in diens bundel 'Post-scarcity anarchism') hoe 'bourgeois' de marxistiese notie van besturen is (inklusief de mogelijkheid tot ekses-sief gebruik van vooral fysieke dwangmiddelen). En zelfs een anarcho-socialistiese samenleving lijkt mij niet zonder procedures van aanvaardbaar-maken te kunnen, mèt dit verschil: de relaties in een anarcho-socialistiese samenleving zijn open, niet-vervreemd en kreatief. De reden hiervoor is dat in die samenleving wordt uitgegaan van wat Bookchin noemt 'de voorwaarden van de vrijheid' (conditions of freedom) Die voorwaarden zijn: a)decentralisatie. b)leefgemeenschappen, c)hantering van de menselijke maat, d)direkte demokratie. Deze uitgangspunten zijn te verwezenlijken wanneer is afgerekend met het schaarste-probleem, wat Bookchin heeft gedaan.
De burgerlijke- én marxistiese maatschappijen hebben dit niet gedaan. Zij konsentreren zich nog immer op de 'voorafgaande voorwaarden voor vrijheid' (preconditions of freedom), waarbij het schaarste-probleem centraal staat. Daarmee binden die maatschappijen zich op het gebruik van 'burgerlijke' middelen als: hierarchie, kader en centralisatie.
De vakbeweging in die maatschappijen legitimeert dan ook de macht van weinigen (hier de 'regerings<u>top</u>', daar de 'partij-<u>top</u>'). In een anarcho-socialistiese samenleving legitimeert dan ook de macht van velen (denk aan Barcelona 1936-37 tijdens de Spaanse Burgeroorlog). M.a.w. het probleem is niet dát je bent'ingekapseld', maar waarvóór jeje hebt laten 'inkapselen': dit is in de bestaande kapitalistiese maatschappij en in het belang van het 'Kapitaal', in de ons bekende socialistiese maatschappijen het belang van de 'Partij', en in de anarcho-socialistiese samenlevingen het belang van ons-zelf. In die samenlevingen is het 'mij gaat niets boven mijzelf' (Stirner) samengetrokken in 'alleen door de vrijheid van anderen word ik pas werkelijk vrij' (Bakoenin). Of om het in woorden van Bookchin te zeggen: de macht van de ene mens over de andere mens kan alleen vernietigd worden door hetzelfde proces dat de mens macht geeft over zijn eigen leven, waarin hij niet alleen zichzelf ontdekt, maar waarin hij óók zichzelf in al zijn sociale dimensies weet te formuleren. Een vakbeweging die niet daaraan werkt, is in anarcho-socialistiese zin een falende vakbeweging, is daarmee een handlanger van de belangen van het 'Kapitaal' of de 'Partij'.

AKSIES AAN DE LOPENDE BAND

ARTHUR MENDES-GEORGES

1. Verwondingen, griepjes of andere ziektes zijn allang niet meer de enige reden voor een arbeider om zich ziek te melden. De arbeiders hebben het ziek melden ontdekt als een uitstekende mogelijkheid om zich te onttrekken aan werk dat te zwaar is, dat afstompt of gevaarlijk is. Wanneer een arbeider van zijn baas een funktie krijgt die hem niet bevalt is het best mogelijk dat hij besluit om zich ziek te melden. En er is een goede kans dat hij daarna ander werk krijgt. Het effekt van zo'n funktie-boykot is dan hetzelfde als van regelrechte sabotage van die funktie door bijvoorbeeld het opgedragen werk langzaam te doen, of door het helemaal te verknoeien. Het boikotten van je werk (ziek worden), of het verknoeien van je werk staan op één lijn: het is allebei sabotage van de produktie om er onder uit te komen.
Als we in een fabriek over sabotage spreken is dat niet hetzelfde als het opblazen van een gasstation. Als het gas uitvalt heeft niemand daar direkt voordeel bij. Dat is in dat geval ook niet de bedoeling. Maar als de lopende band stuk is hebben de arbeiders daar heel direkt en tastbaar voordeel bij. Ze hebben een pauze, ze kunnen even zitten, naar de wc of met elkaar praten. Savonds ben je ook minder moe. Arbeiders saboteren het werk, omdat ze het te zwaar of te onaangenaam vinden, uit lijfsbehoud. Of dat nu gebeurt door gewoon langzamer te werken, door het werk te verknoeien of door een produktiemiddel onklaar te maken, het heeft altijd een zeer bepaald doel: minder werk. Sabotage van de lopende band is een erge goeie vorm van sabotage, omdat iedereen ervan profiteert.
Dat het ziekmelden een middel is om het werk te saboteren weten alle arbeiders. De bazen weten het ook, ze suggereren vaak dat je helemaal niet ziek was, maar dat het werk je niet bevalt. Wat wij dan natuurlijk ontkennen.
Vakbonden, politieke partijen en alle mogelijke instanties die zich over het ziekteverzuim buigen zoeken de oorzaak meestal in slechte arbeidsomstandigheden en een onbevredigende werksituatie. Dat laatste leidt er dan volgens hun toe, dat mensen mentaal niet meer opgewassen zijn tegen hun werk en zich ziek melden. Het ziek zijn heeft dan "sosiale oorzaken". In beide gevallen - slechte arbeidsomstandigheden en onbevredigend werk - blijven de arbeiders "slachtoffers", ze worden niet goed behandeld door hun patroon, en dus worden ze ziek. De betreffende instanties geven de bedrijven dan ook de raad om de arbeidsomstandigheden te verbeteren, en de betrokkenheid bij het werk te vergroten, door een beetje inspraak bijvoorbeeld.
Nu is dat allemaal wel een beetje waar, maar het is niet het

enige. De arbeiders zijn niet alleen slachtoffers van het siesteem. Velen gebruiken de ziektewet bewust in hun verzet tegen werkverzwaring en willekeurige overplaatsing, het ziek melden is een wapen dat juist van pas komt als het (nog) niet lukt om gezamelijk en openlijk een bepaald werk te boikotten. Verder moeten we niet vergeten dat je ook wel eens om privéredenen je ziek meldt, omdat het bedrijf je geen vrij geeft. Offisieel heb je bij ford 1 (één!) snipperdag per jaar. Of omdat je gewoon eens een week vrij wilt zijn, eens wilt leven. Dat kan immers niet meer na een dag bij ford. We werken voor twee bij ford, dan mogen we ook wel eens wat ekstra vrij nemen. Tenslotte ter illustratie: tijdens de werktijdverkorting in januari en februari 1974 nam het ziekteverzuim enorm af. Als je 4 dagen per week vrij hebt kun je die 3 werkdagen heel wat beter verdragen. Al die tijd mocht ford geen personeel aannemen van de Bedrijfsvereniging (die de ww betaalde) maar toch hadden ze mensen te veel. Maar toen we weer 5 dagen moesten werken ging het 1 week op volle toeren, en toen kreeg iedereen er weer de schurft in: de volgende maandag waren er van de toch al geslonken bezetting van de body meer dan 40 ziek, dit is meer dan 25%. De produktie kon niet gehandhaafd worden op 96, en zakte tot 70. En dat betekende voor de meeste mensen een behoorlijke verlichting van hun taak. Alleen door het aannemen van grote massaas nieuw personeel kon ford toen de produktie weer op het normale peil brengen.

2. Steeds weer zie je dat allerlei akties die door arbeiders op touw zijn gezet mislukken door het eenvoudige feit dat ze op de een of andere manier worden ingepakt. Dat kan op allerlei manieren gebeuren. In eerste instantie is het natuurlijk de baas, de voorman, die probeert om de zaak te sussen. Hij zal beginnen met erop te wijzen dat het toch allemaal zijn schuld niet is dat er wat aan de hand is. En dan zal hij bijvoorbeeld voorstellen dat een paar arbeiders als woordvoerder naar personeelszaken gaan om het daar uit te praten. En als dan die woordvoerders verdwenen zijn wordt iedereen verzocht om weer aan het werk te gaan, want er wordt nu toch over gepraat. Maar die paar woordvoerders maken in dat nette kantoor zonder kollegaas natuurlijk niks klaar, en dus verandert er niks.
In andere gevallen zal de voorman zeggen dat de zaak in de ondernemingsraad is gebracht en dat we maar op het resultaat van dat overleg moeten wachten. Maar ook de ondernemingsraad maakt zonder aktie niks klaar.
Of de zaak wordt afgeschoven naar een hoger nivo: Engeland heeft het budget al vastgesteld. De ene autoriteit verschuilt zich achter de andere.
Of ze proberen je eisen te verzwakken en te verwateren door er allerlei andere dingen bij te halen waar je ook rekening mee moet houden! Weten jullie wel dat wij al jaren proberen om dat en dat ....
Of ze beloven een onderzoek.
Of je wordt verwezen naar het werkoverleg.

Of er wordt een kommissie benoemd.
De meeste van deze inpaktruuks worden al gauw doorzien. Iedereen voelt zich belazerd als de voorman zegt dat je weer aan het werk moet gaan omdat de onderhandelingen aan de gang zijn, of wanneer weer eens ergens werkoverleg over is geweest waar dan weer niets is uitgekomen. Maar door steeds weer opnieuw kleine variaties aan te brengen lukt het ze toch om je ook nu weer in te pakken.
Maar één patroon is altijd hetzelfde: ze zullen je er altijd toe proberen te brengen om je klachten en problemen te delegeren naar andere mensen. De ene keer is dat een woordvoerder van de arbeiders zelf, dan weer een voorman, dan weer de or, of de bond. Maar steeds loopt het op niets uit.
Want de macht van de vertegenwwordiger is ook niet meer dan die van de mensen die achter hem staan. Je moet er nooit op vertrouwen dat vertegenwwordigers iets bereiken, als je zelf op de afdeling niets doet. Als tien man in de produktie het werk neerleggen hebben die meer macht dan de hele ondernemingsraad met 1000 handtekeningen.
Als je met een groepje een aktie bent begonnen moet je zorgen dat je initiatief niet uit handen geeft. Als je bv. bij pz niks bereikt ga je naar de vakbond, of de direktie, of je probeert in de afdeling iets te doen. Vaak loopt een aktie dood omdat al iets mislukt niemand een volgende stap weet te verzinnen, en als er dan niets meer gebeurt dan zien mensen het niet meer zitten.
En je moet steeds aktie voeren met zoveel mogelijk mensen. Niet alleen omdat je dan pas een vuist kan maken, maar ook omdat iedereen er dan het meeste van leert.

3. Een aktie op touw zetten is niet zo gemakkelijk. De meeste arbeiders durven niet goed. Zee wachten totdat iemand iets begint, of het eerst iets zeggen zal. Of ze zeggen bij voorbaat al dat het wel zal mislukken, omdat "die turken toch niet meedoen", of "die hollanders er bij de staking in '64 op het eind ook niet bij waren", of "omdat die beneden toch maar boerelullen zijn", of Pietje doet alleen mee als Jantje ook meedoet, en Jantje doet alleen mee als Pietje ook meedoet.
De meeste arbeiders hebben altijd wel van dit soort argumenten klaarliggen om ergens niet aan te beginnen, maar de werkelijke reden is dat ze zelf bang zijn. Dat ze niet het woord durven voeren, of dat ze bang zijn voor de voorman, of bang om ontslagen te worden.
Het is onzin om van iemand te verwachten dat hij de held uit zal hangen. Het is niet gemakkelijk om in je eentje met de direkteur te diskussieren of het woord te voeren in een vergadering. Je tegenstanders hebben in dit soort dingen een jarenlange ervaring, jij hebt die niet.
Wij moeten onze kracht halen uit gezamenlijk optreden. Als je van tevoren als groep naar een grote vergadering gaat, je spreekt af een aantal punten naar voren te brengen, je verdeelt dat onderling en je probeert elkaar te steunen, dan voel jeje lang niet zo lullig als je wat zegt. Eigenlijk moet

je ook niet op het podium gaan staan, maar gewoon vanuit de zaal je zegje doen.
Als je zoiets een paar keer hebt gedaan weet je dat je op elkaar aan kunt en dan ben je ontzettend sterk. Maar dat hangt er ook mee samen of je op het werk goed met alkaar omgaat. Daarom is het zo moeilijk om met arbeiders van verschillende nationaliteit samen iets te organiseren. En in een fabriek als de ford, waar het verloop zo ontzettend groot is herhalen de problemen zich steeds weer met andere mensen, en kom je ontzettend langzaam vooruit.

4. Nu nog iets over pamfletten.Het is onze ervaring dat pamfletten wel goed worden ontvangen, maar dat ze geen of weinig konsekwenties hebben voor wat er in de fabriek gebeurt. De voornaamste reden daarvoor is dan dat die pamfletten niet worden geschreven door de arbeiders zelf. Het blijven berichten over de fabriek van buitenstaanders. En de arbeiders zien dat ook als zodanig, en staan er wantrouwend tegenover. Dat betekent dat het min of meer toevallig is als de agitatie, die een groepje van buiten plaagt ook wordt overgenomen in de fabriek.
Dat wat betreft pamfletten van buiten. Pamfletten die in de fabriek worden gemaakt door een aantal arbeiders zelf hebben veel eerder het karakter van een oproep aan kollegaas. Wat

Verschenen is het eerste nr. van DE BAJESKRANT, een kommunikatiemiddel voor en door gevangenen. Een nuttig iniatief dat steun verdient. Een abonnement kost 9 gulden (giro 2135500 van A.Bos te Leiden). Adres Bajeskrant: postbus 1472, Den Haag.

voor effekt zoiets heeft hangt heel erg samen met de manier waarop het tot stand is gekomen. Of veel arbeiders betrokken zijn bij het schrijven ervan, of dat ze het nu pas voor het eerst lezen. Hier geldt hetzelfde als voor brieven aan de direktie, handtekeningenlijsten enz: het gaat er niet zozeer om of de inhoud goed is, maar of de arbeiders stuk voor stuk hebben moeten nadenken over wat er in zou moeten staan. Juist in de diskussie over zoiets gaan mensen scherp zien wat hun problemen en belangen zijn en wat dus hun eisen moeten zijn. Een handtekeningenlijst bv, betekent op zichzelf niets. Want een handtekening is gauw gezet. Je kan net zo goed een brief sturen met "de arbeiders van afdeling zus en zo" eronder, maar dan moet wel iedereen die brief eerst rustig gelezen, bekritiseerd en bekommentarieerd hebben, zodat iedereen ook weet, wat er geeist wordt en iedereen daar ook achter staat.

Het bovenstaande is het nawoord van de brochure "Het Ford-sisteem, of: de lopende band aan de macht; een bedrijfsverslag over de Ford-fabriek te Amsterdam.". Het is een erg goed boekje, in meer dan een opzicht; het beschrijft in heel zakelijke maar daardoor extra schrijnende bewoordingen de situaties anno negentienhonderdvierenzeventig in de auto-assemblage in ons eigen landje. Met dezelfde onvoorstelbaar zakelijke zelfkritiek beschrijft het de pogingen van arbeiders om via aksies tot lotsverbetering te komen, pogingen die in vrijwel alle gevallen mislukten. Het beschrijft tenslotte ook de posities van ondernemingsraad en vakbond.
Op een bepaalde manier doet dit boekje denken aan een andere uitgave, die min of meer hetzelfde probleem behandelde: "Een boterham met tevredenheid" dat ruim 1½ jaar geleden bij - ik meen - Van Gennep verscheen. Hierin lees je echter alleen maar hoe werksituaties in bedrijven worden ondergaan, er gaat een tamelijk neerslachtige sfeer van uit, het onrecht en de oneerlijkheid van de toestand wordt duidelijk ervaren maar er wordt niets mee gedaan -- integendeel.
"Het Ford-sisteem" is eveneens een verslag van allerlei ellende en tegenslagen, maar het merkwaardige is dat er ondanks dit alles een optimistiese indruk van het boekje overblijft. Dat komt omdat de kritiek die erin staat gefundeerd is op een visie op het sisteem, het is niet alleen-maar een machteloze klacht, maar de schrijvers begrijpen dat het in onze ekonomie en het daarmee verbonden produksiesisteem niet anders georganiseerd zal worden, omdat de huidige manier nu eenmaal de meeste winst oplevert. Zegt de brochure bijvoorbeeld: "Er klopt dus iets niet aan het sisteem, want het (=tijd-amg) kan nooit méér worden dan er al voor staat, alleen maar minder. En dan zegt de tijdmeter dat hij daar rekening mee houdt, hij houdt houdt met alles rekening, maar er komt nooit wat van terecht. Hij was een keer aan het meten en toen zei Harry tegen hem 'de band gaat zeker weer sneller draaien', nou, toen zei die 'een heel klein stukje maar', nou, het werden vier auto's per dag meer hoor." En ergens anders: "Vroeger had je bij ons twee plaatwerkers voor dak/motorkap, en een voor de

kofferklep. Dus dak/motorkap links, dak/motorkap rechts, en kofferklep. Want daar zitten ook nog wel eens rare deuken in. Nou na de vakantie draaiden we maar 65 auto's, en toen zeiden ze tegen die twee jongens aan het dak kijken jullie ook maar even naar de kofferklep, want er zijn nu toch niet zoveel auto's. En nu draaien we weer 96 auto's, maar nog steeds kijken die twee jongens naar de kofferklep. Er hebben steeds andere mensen aan gestaan, en steeds een beetje meer auto's, en op die manier is het geaksepteerd."
Met dat laatste sitaat zijn we weer terug in het begin van het boekje, want dat begint met het werk. Nou er daar staan al veel lezenswaardige dingen in, hoor, en wanneer je zelf in een bedrijf werkt met je handen, (en niet met wit boord of koltruitje achter een buro zit), dan herken je veel toestanden maar denk je ook meteen: lopende band is het ergste van allemaal! Dat is duidelijk zo: welk werk je ook hebt je kunt, door het in te delen of te organiseren, door het liever op een bepaalde manier te doen dan op een andere, het wat lichter, eenvoudiger of aangenamer maken om te doen. Aan de lopende band kan dat niet: die organiseert voor je: "als je aan de lopende band staat komt er elke 5 minuten een auto voorbij. Elke 5 minuten moet je dus een bepaald aantal handelingen verrichten. (....) De Ford probeert natuurlijk het maksimum rendement uit haar installatie te halen en zal dus trachten zoveel mogelijk arbeiders op zo kort mogelijke afstand van elkaar te zetten en daarmee zoveel mogelijk auto's te produseren. Hoewel ze natuurlijk, als ze kans zien twee arbeiders het werk van drie te laten doen er eentje uithalen".(onderstreping van mij-amg).
In twee zinnen het leidende prinsipe van de kapitalistiese ekonomie duidelijk gemaakt!: MAKSIMUM RENDEMENT, uit machines en uit mensen, en , dat weet iedere arbeider en blijkt ook duidelijk uit dit boekje: op onverschillig welke manier.
Maksimum rendement: door het in bedrijf houden van reeds lang afgeschreven machinerie; door het in dienst nemen van buitenlandse werknemers; door het opdrijven van het arbeidstempo; door het ontslaan van arbeiders, individueel of in massa. Elk ontslag, elke bedrijfssluiting of -overname betekent vergroting van het rendement! Berichten dat het een bedrijf "zo slecht gaat dat het personeel moet ontslaan" zijn dan ook altijd uit de lucht gegrepen verzinsels; dergelijke berichten zouden moeten luiden: de ekonomen zijn tot de slotsom gekomen dat er meer verdiend kan worden met minder machines en mensen, daarom wordt bedrijf X gesloten en de mensen op straat gezet. Niet voor niets hebben marginale bedrijven (dwz. bedrijven die een minimaal rendement opleveren) vaak als onderdeel van een laatste redmiddel, buitenlandse werkkrachten in dienst, desnoods illegaal, hetgeen dan ook weer de betaling van sociale premies onnodig maakt waardoor het rendement iets beter wordt!
Terug naar Ford. In hoofdstuk 'Het werk' wordt ons de vorm die de uitbuiting aanneemt haarfijn uit de doeken gedaan. Voor wie, rijdend in zijn nieuwe Ford Cortina, overdacht had dat met

de sluiting van de mijnen in Nederland voor de gezondheid schadelijke arbeid toch wel was verdwenen, blijkt het tegendeel. Bij Ford -- zoals in de gehele auto-industrie, zoals de brochure ons verzekert - worden mensen nog ziek door hun dagelijkse werk. Lees maar: " Van het CO2-lassen wordt je misselijk en krijg je hoofdpijn, door zuurstofgebrek. Er is daar geen afzuiginstallatie maar de surinamer die daar staat heeft al verschillende keren geklaagd bij de veiligheidsinspekteur van de Ford, en die vond ook dat daar een afzuiger moest komen. Dat kost 40000 gulden. Nu maar wachten tot dat in Engeland wordt goedgevonden. In je eentje kun je moeilijk op een andere manier iets doordrukken. Want zijn kollega, die er al acht jaar staat, die durft niks, en verder staan er elke maand weer andere mensen. Die andere goser begint kaal te worden, omdat de CO_2 onder je muts kruipt en dan krijgt je hoofdhuid geen zuurstof. '●
De achterzijkanten van de Ford Cortina worden gladgemaakt met 'tin', dat wil zeggen met een legering die voornamelijk lood bevat. Dat gaat als volgt in zijn werk:'Daar zit een las, tussen dak en achterspatbord, en op die plaats zit een plaat van binnen er tegen aan gelast, en daar zie je dus een spleet zitten. Bij een heleboel auto's zetten ze dan op die plaat een roostertje, waar de afgewerkte lucht door wordt afgevoerd, die door de verwarming naar binnen komt. Maar volgens de konstrukteur was dat niet mooi genoeg, dus gaan ze daar spesiaal tin op leggen, een hele kwak tin erover heen.
Dat tinopleggen en slijpen is klerewerk, en bovendien is dat spul bijzonder gevaarlijk. Het heet tin, maar het is 85% lood, en lood is bijzonder vergiftig. Die jongens in de kabine hebben spesiale maskers op met aanvoer van verse lucht, maar die kabine is niet goed afgesloten, daar zit aan het eind gewoon een rubber scherm, en die hele auto zit onder het loodstof als hij er uit komt.
Dus na een zekere periode krijgen sommige mensen een verhoogd loodgehalte in het bloed, dat is zeker, hoewel ik het nooit heb kunnen bewijzen. Wel wordt er dan eens eentje overgeplaatst Die dan iets heeft, hoewel ze zeggen dat hij niets heeft.
Het zijn allemaal turken, die daar staan, die hebben niet te kiezen, of ze durven gewoon niet te weigeren. Er is maar één hollander, die maakt schoon.
Maar TNO heeft een keer een meting gedaan bij die gosers, en toen kwamen ze tot de konklusie dat de lucht daar piekfijn in orde was. Niks schadelijk, in ieder geval niet zo schadelijk als ze wel dachten. Dus die afzuiginstallatie kon best af, zeiden de bazen.
Maar in ieder geval is het resultaat dat die mensen voortdurend ziek zijn. En ze vrijwel geen mensen kunnen krijgen voor dat werk, voor de kabines ook niet.
Er stond daar een spanjaard aan de uitgang van de kabine deu-

---

● De CO2-lassers onder de hoge lijn dragen een muts en een leren jack om zich te beschermen tegen de vonkenregen, die ze op zich krijgen omdat ze boven hun hoofd lassen.

ren in te zetten met een persluchtsleutel. Zo'n drie maanden voor de vakentie was hij verdwenen en toen heb ik gevraagd waar hij was gebleven, en toen zei zijn kollega dat hij bij de kontroleur of bij de huisarts was geweest, en die had gezegd dat het wel eens lood zou kunnen wezen. Hij was kortademig, en hij voelde zich niet lekker en hij had het aan zijn hart geloof ik. En toen hebben ze hem helemaal onderzocht en het resultaat weet ik niet, dat hebben ze hem niet verteld. Ze zeiden niet dat het lood was, maar hij moest drie maal in de week terug komen voor prikken, en tot de vakantie is hij thuis geweest. Daarna was hij er weer, maar hij werd toen heel ergens anders gezet. En als je dan weet wat de symptonen zijn van loodvergiftiging en dat het in je botten gaat zitten dan krijg ik toch wel het vermoeden dat die prikken bedoeld waren om het lood uit zijn botten vrij te krijgen.'

Een van de ergste passages uit de arbeidswetgeving is wel, dat werkweigering onmidellijk 'bestraft' kan worden met ontslag, zonder dat er een weg is opengelaten langs welke de reden voor de werkweigering ter diskussie kan worden gesteld. Ontslag wegens werkweigering betekent; geen recht op werkloosheidsuitkering, omdat je door eigen schuld werkloos geworden bent. Tegen die weigering van werkloosheidsgeld zijn wel beroepsmogelijkheden, maar daarmee is in een dergelijk geval geen enkel resultaat te verwachten.

In feite geeft deze toestand de werkgever absolute macht in de werksituatie, en er zijn mij persoonlijk legio bedrijven bekend die hun abominabele werktoestanden kunnen handhaven omdat ze ieder die ertegen protesteert bedreigen met ontslag. En als er door dit geheel géén Nederlanders meer te werven zijn, welnu, de overheid werkt gaarne met het bedrijfsleven samen om via officiele wervingskantoren te bewerkstelligen dat mensen uit de derde wereld zich hier kapot mogen komen werken!

Want het lood in je botten mag dan ziekmakend zijn, wat dacht u van het verwerken van vis in een konstante vriestemperatuur? Wat dacht u van het schoonmaken en verwerken van aardappels in koude en vocht door maar liefst vrouwelijke krachten? En bovendien tegen loonvoorwaarden die aan Nederlanders niet (langer) kunnen worden aangeboden??

Het verdeel-en-heers wordt door de werkgevers met overleg in de praktijk gebracht en het is ook van de

arbeiders eigen schuld dat hiervoor steeds weer mogelijkheden zijn, dat we door eigen domheid telkens weer het voortbestaan van onwerkbare situaties in de hand werken.
'Zo staan er vooraan aan de plaatwerklijn een paar jongens die konsekwent het tin met de slijptol slijpen buiten de kabine. En je kan het ze niet uit het hoofd praten. We hebben wel eens een kranteberichtje opgeplakt, lood in stadslucht is gevaarlijk voor kinderen. Maar de mensen komen er uit zichzelf niet voor in beweging. Een tv-kampagne, dat maakt indruk.'

Aksies in het bedrijf

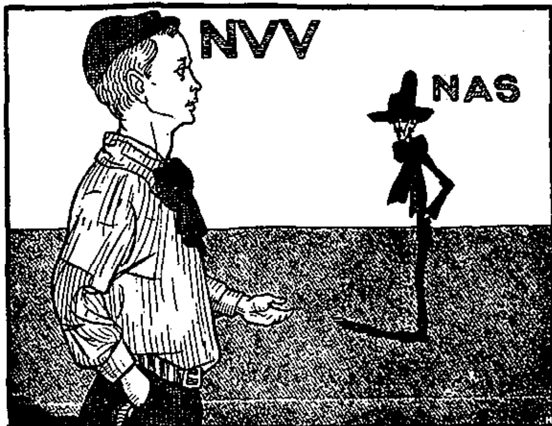
Het ontslag-op-staande-voet bij de zgn. werkweigering, maakt de eerste vorm van bedrijfsprotest, het weigeren van onaanvaardbare werktoestanden tot een hachelijke zaak. En de toestand in veel bedrijven is nu eenmaal zo, dat je als eenling in je onverkwikkelijke toestand staat en dus machteloos bent.
'De jongen die de achterklep opzette, die moest opeens twee gaatjes doorprikken, die zater er al in, maar door het tinopleggen zaten die dan weer dicht, dus of hij ze even wilde openprikken. Een klus van niks natuurlijk, maar die spanjaard vond dat hij al genoeg te doen had, hij vond het onzin, hij deed het niet. Nou toen moest hij beneden komen, en daar dreigden ze met ontslag, dus toen heeft hij het maar gedaan, maar een maand later was hij pleitte, toen heeft hij zijn vrouw een brief laten schrijven dat ze ziek was en dat hij akkuut naar huis toe moest.'
Deze spanjaard heeft het voordeel dat hij gebruik kan maken van een bepaalde omstandigheid die met zijn positie als gastarbeider te maken heeft; zijn ontsnappen aan de onplezierige werktoestand brengt echter wel met zich mee dat zijn ekonomies bevoorrechte positie in Spanje voorbij is, en dat hij wellicht over een bepaalde tijd weer gedwongen zal zijn zich opnieuw te laten inschrijven bij een wervingskantoor.....
Een individuele arbeider kan dus wel eens gebruik maken van het verdeel-en- heers-sisteem en het uitspelen tegen de leiding. Maar hij moet wel zorgen dat hij sterk staat, en durf hebben in z'n eentje.
De enige metode om een standje tegen de werkgever te maken is, om het gemeenschappelijk te doen. Maar daarvoor heb je in veel bedrijven niet de kans, omdat je niet met een groep mensen in dezelfde positie bent, en daarom zwak staat als een enkeling.
Ben je met een groep, dan kan het goed gaan, als iedereen meedoet. 'Laatst is het weer gebeurd, nu ik er niet meer stond, toen hebben die arbeiders gewoon gezegd en nou verdommen we het verder. Toen zijn er 30 auto's tegen elkaar geknald, allemaal grote deuken. En de voorlieden kwaad, en jullie saboteren. Maar die jongens die zeiden het is ons werk niet, wij worden er niet voor betaald, zie maar dat je het in orde krijgt.'
De arbeider wordt, ook door de vakbeweging, opgevoed in de gedachte dat hij behoort te wérken, en die dwangneurose is zo

sterk, dat arbeiders ook altijd werk lopen te eisen inplaats van geld! Een van de gevolgen hiervan is dat in een bedrijf ook nooit de werksituatie-als-zodanig- wordt aangevallen ('waarom moet door ons dit werk gedaan worden') (en niet door een -nieuwe- machine bv.) maar voornamelijk onaangenaamheden die bijverschijnselen zijn ván die werksituatie.
Een van de eerste lessen die we trokken uit het bedrijfsverhaal is, dat je niet moet optreden als enkeling - behalve in spesifieke gevallen - maar als groep. De tweede les, die Ford ons leert, is , dat je de groep bij elkaar moet houden, als eenheid onderhandelen, omdat wanneer jeje zeggenschap overdraagt aan een ander, dan wordt je weer verdeeld, en ga je met z'n allen de pan in. Het goede van het boekje is, dat het hiervan voorbeelden geeft.
'Dat hebben ze een korte tijd gedaan, en toen kregen ze de pleuris in, toen wilden ze niet meer. Het werd niet goed betaald of zo, ze wilden het niet meer. En toen is men - turken en spanjaarden, iedereen, zijn ze op zekere vrijdag allemaal om kwart voor vijf afgenokt. En de volgende maandag zijn ze gewoon om kwart voor acht, de normale tijd, binnengekomen. Wilden ze klokken, maar toen had iedereen een rode kaart, dat ze te laat waren. Dus toen werden ze giftig, en hebben ze het werk neergelegd, en zijn naar de kantine getrokken. En daar zijn ze gaan zitten, en toen kwamen natuurlijk de sjefs "moet je horen, en dit en dat, en kom nou jongens, en willen zich niet enkele figuren als woordvoerders opwerpen". En toen heeft dus een jongen, waarvan ik het gehoord heb, Luisz, en nog een spanjaard en een antilliaan, die hebben zich als woordvoerder opgeworpen, en die zijn naar beneden gegaan. Daar hebben ze een tijdje zitten dingesen, dat ze dat niet meer wilden, dat overwerk, en die rode kaart, dat dat niet kon, dat ze gewoon moesten betalen, en toen kwamen ze weer terug in de kantine, en toen was iedereen weer aan het werk. Want toen zij weg waren had de baas natuurlijk gezegd van kom op jongens, jullie woordvoerders zijn naar beneden, de zaak wordt geregeld, ga nou maar weer aan het werk. En dat vonden ze eigenlijk wel klotig, Luisz dan.'

Anarcho-syndikalisten hielden en houden nog steeds vol dat het dringend nodig is om je op het werk zelf te organiseren; dus, alle mensen die in dezelfde specifieke werksituatie zitten binnen het bedrijf, moeten een groep vormen. Anders heeft men namelijk geen eenheid en kracht genoeg om een doeltreffende vuist te maken tegen het bedrijf. Het merkwaardige van het Ford-boekje is, dat het onze mening volkomen bevestigt, als gevolg van een voorval uit de praktijk. (De halfuursstaking in januari). Als konklusie lezen we daar: "Nu nog, maanden later, wordt er nog wel eens over die aksie gesproken. Omdat die ene jongen zich kandidaat had gesteld (=het overdragen van de zeggenschap-amg) en wat men daarover denkt. Het is allemaal wel degelijk verwerkt en onthouden."
Deze laatste zin bevestigt, dat er, vooral in ongeorganiseerde situaties, een enorme praktiese leertijd nodig is om zich

STEUNFONDS

Hoewel de oplage blijft stijgen, kan De As alleen blijven bestaan indien onze lezers regelmatig een bedrag(je) in het steunfonds storten. Maak daarom wat méér over dan de minimumabonnementsprijs van *f* 12,50.

tegen het kapitaal en z'n handlangers te verzetten.' Organisatie-op-de-bedrijfsplaats is absoluut noodzakelijk, wil je de mogelijkheid hebben om resultaten te behalen.
Het relaas over de 'officiele' stakingen leert ons, hoe weinig, ook op dit moment, de landelijke vakbondsaksies aan de arbeider op de bedrijfsvloer te zeggen hebben. Anarchisten en syndikalisten zijn van mening dat dit logies is, dat je het daarom op andere manieren moet organiseren, en het is vanzelfsprekend dat alleen een jarenlange bewustwording van de waarde van het totaal van arbeidersstrijd de werker ertoe brengt met overtuiging achter een landelijke aksie te gaan staan. Het vertegenwoordigende sisteem, dat maakt dat bazen en bonzen met elkaar rond de tafel (glaasje sherry, dikke sigaar) voor de arbeider in het bedrijf even samen de regels opstellen waaraan-ie zich te houden heeft, werkt volledig tegengesteld omdat het de arbeider, die toch al dagelijkse sores genoeg heeft ertoe brengt het dan ook maar aan de anderen over te laten, te gehoorzamen en te werken.
Wat er gesteld wordt in het boekje over de vakbond is wat iedere bewuste arbeider eigenlijk zelf ook voelt. Ik heb het zelf ook van vakbondsleden gehoord: de poerparlee's over landelijke zaken, waar de arbeider ter plekke eigenlijk geen belang in ziet, de drempel om ook zélf wat te mogen zeggen, (briefje invullen, op het podium klimmen) het gevoel van volkomen onbevredigd te worden weggestuurd.

"Ter gelegenheid van het proses tegen de industriebonden hebben die dus hier en daar stakingen van 1 uur of zo georganiseerd...Toen heeft er eerst een bondsman, een jonge goser die niet onze vaste man is, een heel langdurig verhaal gehouden over het sentraal akkoord dat eerst was afgewezen en daarna toch was aangenomen, met andere woorden we moesten dus blijven binnen de 3 %, maar nu dus de hoogovens en de hoogovens een speerpunt, en weet ik veel en nu vroeg men onze solidariteit... en tenslotte zei hij dat het enige dat men

van ons vroeg was om een uur te staken. Verder werd niets van ons gevraagd. En daar is hij toen nog een hele tijd over door gegaan, en hij speelde het zo dat we dat dan even moesten afspreken. En toen is er daarna over méér staking niet meer gepraat. Terwijl de sekretaris dus eigenlijk bang was dat men langer wilde staken. Maar dat is dankzij het ingrijpen van onze man - ik weet niet hoe hij heet - volledig ondertafel verdwenen. En toen bleek het nvv reeds pamfletten te hebben gedrukt, sterker,ze hadden zelfs drietalige pamfletten. Dat waren landelijke pamfletten en daar stond iets over grimmige strijd bij de hoogovens en dat het hard tegen hard ging en voor een inkomensnivellering en er moet een eind komen aan de inkomensverschillen en dat soort dingen. Allemaal kreten. En dat gevraagd werd om in elk bedrijf prikaksies te organiseren. Die werden uiteraard niet betaald - het nvv had ze natuurlijk best kunnen betalen, maar dat was te moeilijk, we moesten het zelf organiseren en zelf betalen...Maar die pamfletten in die bussen dat sloeg achteraf helemaal neregens op, want de mensen van de ondernemingsraad stonden gewoon voor de poort van het bedrijf met die dingen en met een enorm groot bord voor de portiersloge met Heden tussen 2 en 3 uur wordt niet gewerkt. Dat was nogal makkelijk. Er waren ook spanjaarden die zeiden als dat zo gemakkellijk georganiseerd kan worden, zit er een luchtje an....Maar om 8 uur wist iedereen dat er gestaakt zou worden en ik ben niemand tegen gekomen die zei, ik doe niet mee... Maar er is nog een staartje. Want twee dagen later toen zaten we in de kantine en toen kwam er een vent op ons af, van het kantoor, en die zei ze gaan vanmiddag met die lijsten rond om te vragen wie er gestaakt heeft en dan moeten jullie maar zeggen, dat je niet hebt gestaakt, want dan krijg je dat uur alsnog uitbetaald."

De Ondernemingsraad wordt op zakelijke wijze in twee regels afgemaakt: "Of de OR nu radikale eisen naar voren brengt of niet, het blijft vertegenwoordiging, de OR kan het niet afdwingen, het is eigenlijk helemaal niet radikaal. Eisen krijgen pas kracht als de mensen ze zelf hebben opgesteld, als ze van elkaar weten dat ze erachter staan. (onderstreping van mij-amg)
Over een Ondernemingsraad: in ons bedrijf is er pas een gevormd, mooi, met de direkteur als voorzitter! Daarin word ik, met zo'n 70-100 werkers over het gehele land verspreid, vertegenwoordigd door .... één man. Ik heb hem nooit gezien, ik ken hem niet, maar hij moet mijn belangen behartigen in een bedrijf dat fuseert, samengaat, stroomlijnt, ontslaat, reorganiseert, verdeelt en heerst, En het gekke is, dat ik nou niet verwacht dat er iets zal veranderen, laat staan:verbeteren. Ik weet alleen dat 'onze man' op z'n tijd z'n sherrytje zal drinken en een sigaar opsteken. In het bijzijn van ons aller direksie, dat wel.

DE BRABANTSE BEDRIJFSBEZETTINGEN

HANS RAMAER

In september 1972 maakten Nederlandse arbeiders voor het eerst op grootscheepse wijze een effektief gebruik van een van de belangrijkste wapens van bedrijfsverzet.
Bij AKZO-dochter Enka in Breda werd na het uitlekken van plannen om dit bedrijf te sluiten de poort hermeties gesloten en de fabriek bezet. Daarna volgden binnen anderhalf jaar nog eens een vijftal bedrijfsbezettingen, waarvan de laatste - die in Helmond (Philips/Usfa) - het langst geduurd heeft.
Hoewel uiteindelijk toch de helft van de arbeiders op straat werd gezet, bleef Enka in ieder geval draaien.
Geen sukses, maar toch zeker ook geen "verloren" bezetting was die van de Usfa-arbeidsters: Philips besloot de Usfa-vestiging in Helmond niet te reorganiseren, maar te sluiten en dat betekende dat door de bezetsters een beroep op de wet werkloosheidsvoorziening gedaan kon worden.
Meer sukses hadden de bedrijfsbezettingen bij de metaalwarenindustrie Tilburg, de broodfabriek Kempenland in Eindhoven , de metaalindustrie Van Thiel in Beek en Donk en de broodfabriek VLB in Heerlen. In deze vier fabrieken garandeerde de bedrijfsleiding (al of niet met financiële steun van de overheid of andere bedrijven) dat er geen ontslagen zouden vallen en dat er geen bedrijfssluiting zou plaatsvinden.

Hoewel in het korte bestek van dit artikel nauwelijks van een analyse van de bedrijfsbezettingen in de periode sept.1972-april 1974 sprake kan zijn, zouden er toch alvast wat konklusies getrokken kunnen worden.

Allereerst dat bedrijfsbezetting sneller (en waarschijnlijk betere) resultaten oplevert als het een middelgroot bedrijf betreft, dat niet door andere - kapitaalkrachtiger - bedrijven beheerst wordt. M.a.w. wanneer het lokale of regionale bedrijven zijn van het soort dat men "familiebedrijven" noemt.
De relatie tussen arbeiders en direktieleden, die vaak ook eigenaar zijn, is in dergelijke bedrijven nog te overzien. Men kan spreken van een min of meer klassieke vorm van industriekapitalisme, waarbij het voor de plaatselijke gemeenschap overduidelijk is dat de heren direkteuren het bedrijf naar de knoppen helpen door hun tijd te besteden aan het varen met motorjachten of het jagen op patrijzen. In die gevallen kunnen de bezetters dan ook rekenen op volledige solidariteit van de lokale of regionale gemeenschap.
Heél duidelijk was dat te konstateren tijdens de bedrijfsbezettingen in Eindhoven en Heerlen, waar de broodbezorgers

de aksie rechtstreeks onder de aandacht van de huisvrouwen brachten en de bezetters daardoor veel weerklank van de bevolking kregen.

In beide gevallen moet de rol van de broodbezorgers doorslaggevend geweest zijn, want zowel de Kempenland als de VLB waren geen familiebedrijven,
Beide broodfabrieken vertoonden echter wel de kenmerken van het traditionele familiebedrijf: verouderd management, geringe investeringskapaciteit en een onvoldoende machinepark.

Bij Enka en Usfa daarentegen betrof het bezettingen van bedrijven die een (klein) onderdeel zijn (of waren) van het netwerk van multinationale vestigingen. Tegen multinationals is het minder gemakkelijk vechten, zo kan men naar aanleiding van de Bredase en Helmondse bezettingen vaststellen en dat is natuurlijk niet zo verwonderlijk. Ten eerste is de afstand tussen topmanagement en arbeiders bijzonder groot, het bedrijfsbeleid daardoor ondoorzichtiger en het afstemmen van het arbeidersverzet daarop oneindig moeilijker dan bij middelgrote familiebedrijven.
Ten tweede is de multinational als er een bezetting van een bedrijf plaats vindt niet zo erg kwetsbaar. Niet voor niets hebben de automobielfabrikanten hun produktie in bijvoorbeeld Engeland en Duitsland afgestemd op het uitwisselen van hele produktielijnen. En ten derde heeft de multinational zo'n grote invloed op het overheidsapparaat en de gevestigde media dat er snel en efficient op een bedrijfsbezetting reageerd kan worden.

Een tweede in het oog springend feit is dat met uitzondering van de Heerlense alle bedrijfsbezettingen in Noord-Brabant hebben plaats gehad. Weliswaar heeft Noord-Brabant al een oude industriële traditie, maar tot voor kort was de klerikale invloed zo sterk dat het Brabantse proletariaat berustend de patriarchale verhoudingen onderging. De kerk heeft de afgelopen tien jaar echter veel van zijn maatschappelijke macht verloren en dit heeft geleid tot totaal gewijzigde maatschappelijke strijdbaarheid van het Brabantse proletariaat.

Dat die bewustwording van de Brabantse arbeiders zich toch niet buiten het traditionele vakbewegingskanaal heeft gemanifesteerd, is het derde opmerkelijke facet. Des te opmerkelijker wanneer men bedenkt dat op partijpolitiek gebied een groep als de maoisties getinte Socialistiese Partij juist opvallende verkiezingsresultaten in deze provincie heeft geboekt. Daaruit zou men voorzichtig kunnen konkluderen dat de vakbeweging (vooral het NKV en in mindere mate het NVV) met heel wat meer vertrouwen door de arbeiders bekeken wordt dan PvdA en KVP.
Bij alle bezettingen waren niet alleen NKV (en soms NVV) bestuurders betrokken, zij speelden er zelfs een uiterst belangrijke organisatoriese rol in. Het wapen van de bedrijfsbezetting is door de vakbonden volledig geaksepteerd.

HET FRIESE VRIJE SOCIALISME ROND 1900

Informatie over de historie van het vrije socialisme in Nederland is schaars. Vandaar dat de als Sunschrift 71 verschenen Herinneringen van een Friese landarbeider een belangwekkende uitgave is. De landarbeider Imke Klaver, die kort voor zijn dood zijn levensloop vanaf zijn kinderjaren (de jaren 80) tot 1925 op papier heeft gezet, speelde een inspirerende rol in de libertaire beweging van het Friese veengebied, oostelijk van Heerenveen.
Ger Harmsen die het manuskript vond, schreef er een inleiding bij en Johan Frieswijk een uitgebreide schets van het politieke en sociale miljeu van dit gebied.
De Friese zuidoosthoek (deel van het kiesdistrikt Schoterland) was rond de eeuwwisseling een bolwerk van het vrije socialisme. In 1887 koos men Domela als kamerlid.
Klaver beschrift gedetaijeerd de sociale omstandigheden en het opkomend verzet daartegen van het veenproletariaat. Was Geert v.d. Zwaag de landelijke vertegenwoordiger van de zuidoosthoek, Klaver speelde regionaal een belangrijke rol als bestuurder van de Bond van Landarbeiders (de grootste bond van het NAS). De ondergang van de syndikalistiese beweging oude-stijl rond 1925 is hij nooit te boven gekomen. Het boek, uitgegeven door de SUN, Nijmegen kost ƒ 14. (HR)

ANARCHISME VANDAAG

Het gebeurt niet vaak dat er een boek over het anarchisme verschijnt, dat het heden tot onderwerp heeft. Alleen daarom al is Unter dem Pflaster liegt der Strand (Anarchismus heute) - een uitgave van Karin Kramer Verlag, Postfach 106, W-Berlin) - voor ieder die het duits beheerst verplicht aanbevolen.
De bundel die 8 mark kost, bevat bijdragen van o.m.Chomsky, Goodman, Guérin, Bookchin (beter bekend als Lewis Herber) en Feyerabend. Deze laatste schrijft over de liberatire kennisteorie. Met het meeste plezier las ik het stuk van Chomsky. Volgens hem biedt het anarchisme ook vandaag een leidraad voor bevrijding van de mens uit ekonomiese uitbuiting en politieke slavernij. (HR)

OORLOGSROMAN OVER HET ANARCHISME

Uitg. West-Friesland, pb 45, Hoorn heeft de boekenmarkt "verrijkt" met een 364 blz. tellend boek over "de geschiedenis van het anarchisme".Tenminste dat is de ondertitel van Het grote leger achter de zwarte vlag waarin de Franse auteur Georges Blond in Avro/Tros-stijl de levens van bekende en minder bekende anarchisten schildert. Wat anarchisme in al zijn variëteiten is, komt de lezer nauwelijks aan de weet.
"Een boeiend boek" zullen de Giethoornse Koerier, de Beemster Bode en de rest van onze provinciale pers schrijven, de biblioteekhouders zullen het in huis halen en dan geschiedt het kwaad. Trouwens het is al geschied . Een lezer uit Deventer sinjaleerde een fors artikel in het plaatselijk dagblad waarin anarchisme en terroris-

me naar aanleiding van Blonds boek aan elkaar gekoppeld werden.
De titel ervan is toepasselijk want Blonds boek lijkt wel 'n oorlogsroman, een genre overigens waarin Blond (die ook nog eens een fascisties luchtje gehad heeft) gespecialiseerd is. De bommen knallen, de pistolen schieten en de galgen kraken dat het een lieve lust is.
O, zeker, Blond vertelt dat veel van die anarchistiese terroristen een ongelukkige jeugd gehad hadden, een lichaamsgebrek bezaten of door hun baas belazerd waren, maar in dat soort begrip proef ik de huichel.
Tot overmaat van ramp voor de serieuze lezer staan er ook nog een de traditionele halve waarheden in en om de ramp kompleet te maken zette men ene mevrouw Heldring - die waarschijnlijk eens een anarchist op de tv gezien heeft- aan de vertaalarbeid. Wie desondanks het boek lezen wil en verwacht zinsneden als " de opruier Durutti" heelhuids te kunnen doorstaan, mag er ƒ 19,90 voor neertellen. (HR)

MONOPOLIEKAPITALISME
Onder de titel De rol van de staat wordt in het Blauwbekboek nr.4 (uitg. Blue Movement, postbus 111, Velp) de realtie tussen de staat en het kapitaal geschetst. Een korte inleiding die opwekt tot verdere studie. Prijs: 40 cent (zonder porto).

PARTIJDIKTATUUR IN CHINA
Van een groep Vlaamse libertairen ontvingen we een brochure over de Chinese partijdiktatuur. Dirk Wouters beschrijft aan de hand van een aanzienlijke hoeveelheid bronnen over De verknechting van de arbeidersklasse in de volksrepubliek China. Deze scherpe aanklacht tegen ideologie en praktijk van de Chinese KP is uitgegeven door Liso, Vondelstraat 17, Mechelen. (België)

GRONDSLAGEN VAN
HET ANARCHISME
Zojuist is de herdruk van Anton Constandses beschrijving van de anarchistiese teorie (Grondslagen van het anarchisme) verschenen. Het boek dateert uit 1938, maar heeft niets van zijn waarde verloren. In zekere zin, schrijft Constandse in zijn voorwoord bij deze herdruk, behoort het ook tot de geschiedenis van de libertaire beweging, omdat met name het vraagstuk van de machtsvorming uitgebreid ter sprake komt. De schets van een anarchistiese maatschappij in dit boek zou vandaag geschreven kunnen zijn.
De tegenstelling tussen fascisme en sociale revotie geldt ook 36 jaar na de eerste uitgave nog onverkort.
Deze herdruk is uitgegeven door Pamflet, postbus 17 in Driebergen en kost ƒ 12,50.

mede deling

Op 10 augustus overleed op 64jarige leeftijd Jan Kolthek. Van zijn vader had hij al vroeg de belangstelling voor het syndikalisme meegekregen en na de oorlog heeft hij zich ingezet voor het oprichten van het OVB. Een aantal jaren geleden schreef Jan Kolthek tesamen met Wim Wessels de brochure "Manifest

de vakbeweging in de krisis

prijs *f* 1.75